

Rüfət Məzahir oğlu BAXŞƏLİYEV
 Sumqayıt Dövlət Universitetinin doktorantı
 E-mail: rufat.bakhshaliyev@bk.ru

REGIONLARDA BANK-KREDİT MÜƏSSİSƏLƏRİNİN FƏALİYYƏTİNİN TƏŞKİLİ VƏ TƏNZİMLƏNMƏSİ YOLLARI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – Regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin təşkili və tənzimlənməsi yollarının müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir. Bu məqsədlə bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətində olan aktual problemlərin mahiyyəti açıqlanmışdır. Regionlarda fəaliyyət göstərən bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyət strategiyaları və xüsusiyyətləri ümumiləşdirilmişdir. Yeni çağırışlar şəraitində regional inkişaf proseslərinin həllinin sürətləndirilməsində bankların rolu baxılmışdır. Yaxın perspektivdə regionların inkişafının intensivləşdirilməsində bank-kredit müəssisələrinin daha səmərəli tənzimlənməsi üzrə tövsiyələr hazırlanmış və təkliflər verilmişdir.

Tədqiqatın metodu – formasında dialektika, analiz, sintez, müqayisə və ümumiləşdirmə kimi elmi metodlardan istifadə edilmişdir. Bunlarla bərabər, regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin tənzimlənməsinə dair elmi əsərləri olan tədqiqatçıların fikirlərinə istinad olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri – ilk növbədə, alınmış elmi-praktiki nəticələrdən regional səviyyədə bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi strategiyalarının hazırlanmasında səmərəli ola biləcəyi ilə izah olunur.

Açar sözləri: müasir çağırışlar, bank-kredit müəssisələri, regionlar, regionların sosial-iqtisadi inkişaf prioritetləri, bank-kredit müəssisələrinin regional səviyyədə vəzifələri, bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi.

UOT: 336.71:336.77

JEL: E60; E69; F47; F65; G30

Giriş

Müasir dövrdə regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin təşkili və tənzimlənməsi məsələləri əhəmiyyətliyi ilə fərqlənir. Bu hal, ilk növbədə, onunla əlaqədardır ki, əhəmiyyətli miqdarda pul vəsaitlərini toplayan və yenidən bölüşdürən bank-kredit müəssisələri təkcə iqtisadiyyatın deyil, həm də cəmiyyətin vəziyyətinə təsir göstərir. Eyni zamanda, son illərin iqtisadi hadisələri regionlarda təkcə ayrı-ayrı bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətində deyil, həm də onların tənzimlənməsinə tətbiq edilən yanaşmalarda problemlərin mövcudluğunu üzə çıxarıb [1]. Bank-kredit müəssisələri bank-kredit sisteminin bir hissəsi olmaqla ölkənin bütün maliyyə-kredit sisteminin səmərəliliyinə təsir göstərir. Müasir şəraitdə bank-kredit müəssisələri iqtisadiyyatın özəyinin strukturunu təşkil edir. İqtisadi şəraitdə baş verən bütün proseslər isə bank-kredit müəssisələrinin işinin mahiyyətində açıq şəkildə özünü göstərir.

Hazırda bank-kredit müəssisələri ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələri və xarici ölkələrin iqtisadiyyatları ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Bank-kredit müəssisələri bazar münasibətlərinin və bütövlükdə dünya iqtisadiyyatının inkişafı üçün katalizator kimi çıxış edirlər. Bank-kredit müəssisələri öz təbiətinə görə bazarda sərbəst pul vəsaitlərini toplayır və onu iqtisadiyyatın ehtiyacı olan seqmentləri arasında yenidən bölüşdürür, bu isə bir çox sənaye sahələrinin inkişafını sürətləndirir və maliyyələşdirmə ehtiyacını ödəyir. Bank-kredit müəssisələri bir tərəfdən əmanətçinin qoyduğu vəsaitlərin təminatçısı, digər tərəfdən isə borc vəsaitləri ilə aparılan əməliyyatlarda etibarlı kreditor kimi çıxış edir [2].

Regionlarda bank-kredit müəssisələrinin səmərəli fəaliyyət mexanizmlərinin təhlili və mövcud vəziyyətinin qiymətləndirilməsi

Bank-kredit müəssisələri öz funksiyaları vasitəsilə iqtisadiyyata fəal təsir göstərir. Bu gün bank-kredit müəssisələri müştərilərə 200-ə qədər müxtəlif bank məhsulu və xidmətləri

təklif edə bilər. Əməliyyatların geniş spektri onlara müştəriləri saxlamağa və hətta çox əlverişsiz iqtisadi şəraitdə də gəlirli qalmağa imkan verir. Müəyyən bir əməliyyatlar dəsti var ki, onsuz bank-kredit müəssisələri mövcud ola və normal fəaliyyət göstərə bilməz. Belə əməliyyatlarına aşağıdakılar daxildir: əmanətlərin qəbulu; nağd ödənişlərin və hesablaşmaların aparılması və kreditlərin verilməsi. Bu əməliyyatların sistemli şəkildə həyata keçirilməsi onların fəaliyyətinin bünövrəsidir. Və hər bir əməliyyat növünün icrası bank-kredit müəssisələrinin xüsusi şöbələrində cəmləşsə də və xüsusi işçi qrupu tərəfindən həyata keçirilsə də, onlar bir-biri ilə bağlıdır.

Bank kreditləşməsi kreditin təxirəsalınmazlıq, ödənişlilik, geri qaytarılma və maliyyə təminatı prinsiplərinə uyğun həyata keçirilir. Bu prinsipləri yerinə yetirmək üçün kreditin verilməsi barədə qərar qəbul etməzdən əvvəl bank-kredit müəssisələri kredit götürənin kreditödəmə qabiliyyətini təhlil edir, alınan kreditin təşkilat tərəfindən istifadəsinə, onun vaxtında və tam qaytarılmasına nəzarəti həyata keçirir [3 s.180]. Bank-kredit müəssisələri iqtisadiyyatda əmtəə ticarətinin və hesablaşmaların təşkili məqsədilə istifadə olunan ödəniş vasitələri yaratmaq üçün unikal imkanlara malikdirlər. Söhbət nağdsız ticarət üçün əsas olan elektron kartlarla hesablaşmaların aparılmasından gedir. İqtisadiyyat yaxşı işləyən nağd ödənişlər sistemi olmadan mövcud ola və inkişaf edə bilməz. Bu hesablaşmaların təşkilatçıları kimi bank-kredit müəssisələrinin böyük əhəmiyyəti də bundan irəli gəlir. Bazarın fundamental struktur elementi olan bütün iqtisadi sistemin vəziyyətinə və sabitliyinə güclü təsir göstərir. Buna görə də, iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi problemlərini həll edərkən, bank-kredit müəssisələrinin fəal iştirakı ilə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ilə birlikdə hazırlanmış pul siyasətinin həyata keçirilməsi proqramına etibar etmək lazımdır.

Azərbaycanda bankların fəaliyyəti “Banklar haqqında” qanunla tənzimlənir. Bu qanunda bank-kredit təşkilatlarının yaradılması, dövlət qeydiyyatı və yenidən təşkili qaydası müəyyən edilir və tənzimlənir. Bundan əlavə, kommersiya bankları bir sıra bank əməliyyatlarını həyata keçirərkən ölkənin Mərkəzi Bankı

tərəfindən müəyyən edilmiş qaydalara və standartlara əməl edirlər. Dövlət mühasibat uçotu, maliyyə və statistik hesabatların beynəlxalq standartlara uyğun tərtib edilməsi və təqdim edilməsi qaydalarını ciddi şəkildə tənzimləyir. “Banklar haqqında” Qanun, kredit təşkilatları tərəfindən kreditlər üzrə mümkün itkilər zamanı fondlar və ehtiyatların yaradılmasını, kapitalın minimum məbləğinin müəyyən edilməsini, regional bankların yenidən maliyyələşdirilməsini və digər bank-kredit fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi alətlərini nəzərdə tutur [4].

Ölkədə və onun regionlarında bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin qanunvericiliklə tənzimlənməsinə ehtiyac bir neçə səbəbə əsaslanır: 1. Ölkədə və onun regionlarında sabit və etibarlı bank-kredit sisteminin yaradılması və 2. Həm bank-kredit müəssisələrinin müştərilərinin, həm də kreditorların özlərinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi. Bank-kredit müəssisələri istənilən mülkiyyət formasında yaradıla bilər. Bank-kredit müəssisələrinə mikroiqtisadiyyat baxımından, ilk növbədə, öz maraqları nöqtəyindən nəzərdən hərəkət edən bazar agentləri kimi baxmaq lazımdır. Makroiqtisadi nöqtəyindən bank-kredit müəssisələri vəsaitlərin bölüşdürülməsinin ictimai mexanizminin bir hissəsidir və vahid qayda və tələblərə uyğun olaraq digər bank-kredit müəssisələri ilə aydın qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərməlidir. Bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi üç istiqamətdə həyata keçirilir: 1) bank-kredit müəssisələrinin mülkiyyətinə daxil olmaq və ondan çıxmaq; 2) bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirmək və 3) bank müştərilərinin maraqlarının qorunması.

Bank fəaliyyətinin vergitutma, dövlət qeydiyyatı və lisenziyalaşdırma yolu ilə tənzimlənməsi çox vacib olsa da, onların fəaliyyətinin ən mühüm sahələrini müəyyən etməyə imkan vermir, bank sisteminin sabitliyinə təminat vermir. Bank-kredit müəssisələri ölkənin pul dövriyyəsinin tənzimləyicisi olmaqla əldə edilmiş vəsaitləri əmanətçilər və investorlar arasında yenidən bölüşdürən qurumlardır. Bank-kredit müəssisələri aşağıdakı əməliyyatları həyata keçirirlər:

1. Fiziki və hüquqi şəxslərdən nağd pul əmanətlərinin cəlb edilməsi;

2. Qiymətli kağızların emissiyası;
3. Müəssisələrə və əhaliyə kredit verilməsi;
4. Fiziki və hüquqi şəxslərin bank hesablarının açılması və aparılması;
5. Məsləhətlərin, iqtisadi və maliyyə məlumatlarının verilməsi və s.

Yüksək rəqabətli iş şəraitində regionlarda bank-kredit müəssisələrinin uğuru əsasən seçilmiş inkişaf strategiyasının düzgünlüyündən və onun həyata keçirilməsi prosesinin idarə edilməsinin effektivliyindən asılıdır. Bu gün regional bank-kredit müəssisələri region iqtisadiyyatının ən mühüm strukturlarından biridir. Regional bank-kredit müəssisələrinin inkişafı ilə əmtəə istehsalı sferasının inkişafı bir-biri ilə çox sıx bağlıdır. Eyni zamanda, regional bank-kredit müəssisələri nağd hesablaşmalar aparmaqla, iqtisadiyyata kredit verməklə, kapitalın yenidən bölüşdürülməsində vasitəçi kimi çıxış etməklə istehsalın ümumi səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır, ictimai əməyin məhsuldarlığının artmasına töhfə verirlər.

Regionlarda fəaliyyət göstərən bank-kredit müəssisələrinin və onların filial şəbəkələrinin regional iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsində rolunun artırılması zəruridir. Çünki, regional banklar və onların filialları mərkəzdən bölgələrə vəsaitlərin əsas ötürücüsü kimi çıxış edirlər. Ona görə də hesab edirik ki, bu banklar real sektorda öz fəaliyyətlərini getdikcə gücləndirməlidirlər [5, s.77]. Regional bank-kredit müəssisələrinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar iqtisadiyyatın regional sektoru və onun əhalisi ilə yaxın və qarşılıqlı əlaqədədirlər, yerli səviyyədə bank xidmətləri ilə bağlı məsələləri bacarıqla və operativ həll edə bilirlər. Böyük dövlət banklarından fərqli olaraq, regional bank-kredit müəssisələri daha çox yerli müştərilərin xüsusiyyətlərinə və biznes ehtiyaclarını dərinəndən dərk etməyə diqqət yetirirlər. Eyni zamanda, bank xidmətləri bazarında rəqabət qabiliyyətini qorumaq üçün regional banklar öz müştərilərini dəstəkləməli və onlara konkret maliyyə məlumatlarına, innovasiyalara, kompüter texnologiyalarına və s. yiyələnməsinə imkan verir. Ona görə də hazırda regional bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq və rəqabətqabiliyyətli mövqelərini gücləndirmək üçün onların inkişaf xüsusiyyətləri öyrənilməlidir [6].

Azərbaycanda bank-kredit müəssisələri regionların iqtisadiyyatına qısa və uzunmüddətli olmaqla kredit qoyurlar. 2021-ci il üzrə regionlara kredit qoyuluşlarının müqayisəli təhlili maraqlıdır. 2021-ci ildə respublika üzrə kredit qoyuluşlarının məbləği 16659105 min manat olmuşdur. Həmin məbləğin əsas Bakı 78,2% olmaqla Bakı şəhərinin payına düşür. İkinci sırada 3,7% olmaqla Abşeron-Xızı iqtisadi rayonunun payına düşür. 2021-ci ildə kredit qoyuluşlarının 13605904 min manatı və ya 81,7%-i uzunmüddətli, 3053202 min manatı və yaxud 18,3%-i qısamüddətli, Qarabağ iqtisadi rayonu üzrə kredit qoyuluşlarının təhlili də böyük maraqlıdır. Bu iqtisadi rayona 252525 min manat kredit qoyulmuşdur ki, bu da ümumrespublika üzrə kredit qoyuluşlarının 1,5%-ni təşkil edir. Bu iqtisadi rayona kredit qoyuluşlarının 238728 min manatı və yaxud 95,4%-i uzunmüddətli, 13797 min manatı və yaxud 5,6%-i qısamüddətli, Regional kommersiya təşkilatları tərəfindən bank kreditlərindən istifadə sistemli olmalıdır ki, bu da onların maliyyə və kredit resurslarının real artmasına səbəb olacaqdır. Bununla yanaşı, regiona iqtisadiyyatında real sektorun kreditləşdirilməsi mexanizminin işlənilməsinə bir sıra həllini tapmamış problemlər mövcuddur. Bu, ilk növbədə, əhəmiyyətli kredit riskləri, vaxtı keçmiş borcların yüksək həcmi, kifayət qədər kapitallaşma və s. problemlərinə aiddir. Nəticədə, bu gün əksər kommersiya təşkilatları maliyyə çətinlikləri və öz fəaliyyətlərindən itkilərlə üzləşirlər [7, s.107]. Müasir cəmiyyətdə regional bank-kredit müəssisələri müxtəlif növ əməliyyatlarla məşğul olurlar. Onlar təkcə pul dövriyyəsinə və kredit münasibətlərini təşkil etməzlər. Onların vasitəsilə regional sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi, sığorta əməliyyatları, qiymətli kağızların alqı-satqısı, bəzi hallarda isə vasitəçilik əməliyyatları və əmlakın idarə edilməsi həyata keçirilir. Bazara daxil olmaq daha çox bank-kredit münasibətlərinin potensialının reallaşdırılması ilə bağlıdır [8].

Müasir transformasiyalar kontekstində regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Ona görə də bazarın formalaşması üçün ilkin şərtlərdən biri pul münasibətlərinin köklü şəkildə yenidən qurulmasıdır. İslahatın əsas

vəzifəsi pul resurslarının mərkəzləşdirilmiş şəkildə yenidən bölüşdürülməsinin maksimum dərəcədə azaldılmasıdır. Maliyyə bazarının yaradılması bank-kredit təşkilatlarının milli iqtisadiyyatın idarə edilməsində rolunun əsaslı şəkildə dəyişdirilməsi və iqtisadi münasibətlər sistemində kreditin rolunun yüksəldilməsi deməkdir [9, s.65]. Regional banklar kiçik və orta biznesin (KOB) kreditləşdirilməsi perspektivlərini həyata keçirirlər. Qeyd edək ki, KOB üçün kreditlər təkcə sahibkarlığın dəstəklənməsi vasitəsinə deyil, həm də yoxsulluqla mübarizə və sosial əhəmiyyətli layihələrin təşviqi üçün güclü silaha çevrilə bilər. Hal-hazırda regionlarda KOB-un kreditləşdirilməsi ən gəlirli investisiyalardan biridir. Çünki KOB bu gün iqtisadiyyatın ən sürətlə inkişaf edən seqmentidir. Bütün yuxarıda deyilənləri yekunlaşdıraraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, regional bank-kredit sektoru getdikcə daha çox KOB-a yönəlidir. Banklar KOB-a verilən kreditlərin həcmnin artırılmasında daha çox maraqlı olurlar. Bu, bir neçə səbəbdən baş verir: 1) KOB-da investisiya layihələrinin kreditləşdirilməsinin gəlirliliyi iri biznes sektorunda eyni göstəricini üstələyir; 2) KOB sektorunda iş azad yerdir və kiçik və orta bankların fəaliyyəti üçün əsas olmalıdır və 3) KOB iqtisadiyyatın ən mobil, bazar şərtlərinə ən tez uyğunlaşan sektordur [10, s.160]

Regionlarda KOB-un kreditləşdirilməsi bank resurslarının yerləşdirilməsi üçün prioritet sahədir. Odur ki, regionlarda KOB-un kreditləşdirilməsi təcrübəsini təkmilləşdirmək lazımdır. KOB-un kreditləşdirilməsi təcrübəsini təkmilləşdirməyin yollarından biri kreditləşmə prosesinin optimallaşdırılması və kreditləşmə ilə bağlı qərarların qəbulunun sürətləndirilməsidir.

Bank-kredit müəssisələrinin KOB-un kreditləşdirilməsi sahəsində tətbiq etdiyi kredit siyasəti ümumi bank siyasətinin tərkib hissəsi kimi çıxış edir. Beləliklə, bu siyasət həm kredit, həm də bank sisteminin əsas vasitəsinə çevrilir. Hazırda KOB-un ölkənin ÜDM-nin formalaşmasında mühüm rol oynadığını nəzərə alsaq, bu sahədə kredit siyasətinin nə qədər mühüm əhəmiyyət vasitəyə çevrildiyini görə bilərik [11, s.46]. Regional bank-kredit müəssisələri ərazidə xüsusi iqtisadi zonaların prioritet sahələrinin, sənaye və innovasiya klasterlərinin yaradılmasında mühüm rol oynayır. Regional bank-kredit müəssisələri həmin ərazilərdə fəaliyyət göstərən

və yeni yaradılan müəssisələrə kredit dəstəyi göstərilir. Belə müəssisələrə verilən kreditlərin həcmnin məqsədyönlü şəkildə artırılması bu ərazilərin region iqtisadiyyatı üçün artım nöqtələrinə çevrilməsi üçün mühüm stimula ola bilər. Kommersiya banklarının bu cür kredit qoyuluşlarının dəstəklənməsinə yönəlmiş tədbirlər regional sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarında da nəzərdə tutulmalıdır. Eyni zamanda, regional müəssisələrə bank-kredit dəstəyinin təmin edilməsində mühüm rol nizamnamə kapitalında dövlətin iştirak etdiyi banklara həvalə edilməlidir ki, bu da dövlət səviyyəsində proqram sənədlərində öz əksini tapmalıdır.

Regional inkişaf bankları regionlarında sənaye istehsalının dəstəklənməsində mühüm rol oynaya bilər. Dünya təcrübəsinin göstərdiyi kimi, bu banklar KOB-un, eləcə də iri regional sənaye tikinti layihələrinin dəstəklənməsində mühüm rol oynaya bilər [12, s.266]. Regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətinin səmərəli təşkili və tənzimlənməsi bu sahədə müvafiq təkmilləşdirilmələrin aparılmasını tələb edir. Regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətini təkmilləşdirərkən onların sabitlik amillərinin öyrənilməsi zəruridir. Regionlarda bank-kredit müəssisələrinin sabitliyinin əsas amillərinin öyrənilməsi bank-kredit müəssisələri ilə iqtisadiyyatın digər sektorları arasında qarşılıqlı əlaqə proseslərinin necə inkişaf etdiyini öyrənmək deməkdir. Bununla bağlı bəzi problemlərə nəzər salaq: 1. Bank-kredit müəssisələri sisteminin dayanıqlığının gücləndirilməsi, sistemli bank böhranları ehtimalının aradan qaldırılması. Bank-kredit sektoruna, eləcə də bütövlükdə iqtisadiyyata münasibətdə dövlət siyasəti sistemli sabitliyin təmin edilməsinə, sağlam sənayedaxili və sahələrarası rəqabətə əsaslanan bazarın inkişafı üçün zəruri şəraitin yaradılmasına hesablanmalıdır. Bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyəti müxtəlif təşkilatlar üçün müəyyən edilmiş vahid prinsiplər əsasında və onların maraqlarına əsaslanaraq, bank-kredit sektorunun dayanıqlığına dair tələblərə əməl edilməklə həyata keçirilməlidir ki, bu da digər məsələlərlə yanaşı, bank-kredit nəzarəti standartlarında öz əksini tapmalıdır [13]. Bank-kredit müəssisələrinin inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaq məqsədilə dövlətin həyata keçirə biləcəyi tədbirlər çox müxtəlifdir: a). Vergi sahəsində tədbirlər. Son dərəcə aktual

qərarlardan biri gəlirlərin, bank-kredit xidmətlərinin əsas dəyərində aid edilən xərclərin və vergitutma bazasının müəyyən edilməsi məsələlərinin həllidir. b). Bank-kredit fəaliyyəti riskinin azaldılması üzrə tədbirlər. Məlumdur ki, bank-kredit sektorunun inkişafını risklər, o cümlədən sistemli risklər məhdudlaşdırır. c). Korporativ idarəetmə sisteminin inkişafı bank-kredit müəssisələrinin maliyyə dayanıqlığının təmin edilməsində əsas elementdir. 2. Əmanətlərin yığılması və onların kreditlərə və investisiyalara çevrilməsi funksiyalarının regional bank-kredit müəssisələri tərəfindən həyata keçirilməsinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi. Bank-kredit müəssisələrinin aktiv uzunmüddətli əməliyyatlarının inkişafına mane olan müstəqil amil onların qısamüddətli resursların üstünlük təşkil etdiyi resurs bazasının mövcud strukturudur. Mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, bütün bank-kredit müəssisələrinin bərabər rəqabət prinsipinə riayət etməsi vacibdir. Bütün bank-kredit müəssisələri vahid risklərin azaldılması və idarəetmə tələblərinə tabe olmalıdır. Rəqabətin inkişafı biznesin, o cümlədən, əlbəttə ki, bank-kredit sisteminin işinin inkişafı üçün əsas şərtlərdən biridir. 3. İnvestorların bank-kredit müəssisələrinə inamının gücləndirilməsi. fəaliyyətinin tənzimlənməsində daim təkmilləşdirmələr aparılmalıdır.

Nəticə

Regionlarda bank-kredit müəssisələrinə etimadın gücləndirilməsi yuxarıda qeyd olunan problemlərin həllinin təbii nəticəsi olmalıdır. İqtisadi etimad möcüzələr və ya təsadüfi ümidlər deyil, möhkəm təməllər üzərində qurulmalıdır. Mühasibat uçotunun etibarlılığı və təsərrüfat subyektlərinin istehsal-maliyyə vəziyyəti haqqında məlumatların adekvatlığı bazar münasibətləri sisteminin əsas tələbidir. Azərbaycanın Mühasibat Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına (MHBS) keçidi çərçivəsində bank-kredit müəssisələri tərəfindən təqdim olunan hesabat sisteminin optimallaşdırılması üçün, ilk növbədə, məlumatların həddindən artıq təkrarlanması və aradan qaldırılması, hesabatların verilməsi müddətlərinin sadələşdirilməsi yolu ilə əlavə tədbirlər görülməlidir:

- Bank-kredit müəssisələrinə inamın gücləndirilməsi üçün əsas amilləri nəzərə almaq lazımdır: sistem riskinin azaldılması, banklarda korporativ idarəetmənin və daxili nəzarətin inkişafı, bank xidmətləri bazarında şəffaflığın və bazar intizamının artırılması, bank-kredit nəzarəti sisteminin inkişafı;
- Bu problemlərin həlli hakimiyyətin bütün qollarının, Mərkəzi Bankın və əlbəttə ki, bütün bank-kredit müəssisələrinin və onların sahiblərinin səylərindən asılıdır;
- Azərbaycanda mövcud qanunvericilik sistemi regionlarda bank-kredit müəssisələrinin fəaliyyətini kifayət qədər tam tənzimləyir;
- Ancaq eyni zamanda, müasir bazar sürətlə dəyişir, buna uyğun bank-kredit müəssisələrinin yaradılması və real iqtisadiyyatın kreditləşdirilməsində onlardan səmərəli istifadə edilməsi tədbirləri görülməlidir və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Aliyev, Sh., Megits N., Pustovhar S., Bielialov T., Prokopenko O. The «Five-Helix» Model as an effective way to develop business in Industry 4.0 of selected countries// Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR), Minneapolis, USA, 2022, № 9(2), p. 357-368. <https://doi.org/10.15549/jee-car.v9i2.920>.
2. Əliyev, Ş.T. Azərbaycanda maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi problemləri və maliyyə-kredit sisteminin inkişafının müasir aspektləri // Audit, – 2017. № 03, – s. 26-40.
3. Сергеева, Е.Г., Федорченко О.И. Банковское кредитование организаций // Исследование инновационного потенциала общества и формирование направлений его стратегического развития: сборник научных статей 9-й Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. В 3-х томах, Курск, 2019. – с. 179-182.
4. Banklar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 16 yanvar 2004.
5. Kamilov, A. Azərbaycanda bank kapitalının real sektorun maliyyələşdirilməsinə cəlb edilməsi yolları. İpək Yolu, – 2017, №2, – s.72-79.
6. Zahid, F.Mamedov, Shafa T.Aliyev, Natavan Jafarova. Digitalization of the economy: analysis of influence on the banking sphere in

Azerbaijan in the context of world experience. / Economic and Social Development - 55th International Scientific Conference on Economic and Social Development. Varazdin Development and Entrepreneurship Agency and University North in cooperation with Azerbaijan State University of Economics (UNEC) Faculty of Management University of Warsaw Faculty of Law, Economics and Social Sciences Sale - Mohammed V University in Rabat Polytechnic of Medimurje in Cakovec, 18-19 June 2020, Volume 2. [-https://www.proquest.com/open-view/d0f16e8414e64acfe06d4c4fbb34477b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2033472.](https://www.proquest.com/open-view/d0f16e8414e64acfe06d4c4fbb34477b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2033472)

7. Першин, М.А. Банковский кредит как реальный источник формирования финансово-кредитных ресурсов коммерческих организаций // Экономические науки. – 2018. № 165. – с. 103-108.

8. Aliyev, Sh.T. Actual Issues and Perspectives of the Economic Model Development of Azerbaijan in Present Conditions. Monography. Unibook Peleman Industries, Alpharetta, Georgia, USA, 2010.-204 p.

9. Монгуш, А.А. Проблемы гражданско-правового регулирования банковского

кредитования // Тенденции развития науки и образования. – 2019. № 57-5. – С. 65-71.

10. Рыбкина, А.Г. Современные проблемы кредитования малого и среднего бизнеса/А.Г. Рыбкина, Н.В. Черемисина // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. № 5(51), – с. 157-160.

11. Əzizova, V. Azərbaycanca kiçik və orta biznes sahəsində bankın kredit siyasətinin metodologiyası. Naxçıvan Universiteti, Elmi əsərlər, 2020, №3, s.44-48.

12. Уразова, С.А. К вопросу о повышении роли банковского кредита в активизации промышленного развития регионов РФ // Региональная Россия: история и современность. – 2018. № 1. – с. 264-268.

13. Aliyev, Sh.T. Rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşdırılması və inkişafı (Çin təcrübəsi). I International Conference on Modern Trends in Digital Economy, Baku, 13-14 February, 2020. – s.107-108. [https://de-conf.unec.edu.az/images/Proceeding%20book%20Conference%20Digital%20Economy%2013-14%20February%202020.pdf.](https://de-conf.unec.edu.az/images/Proceeding%20book%20Conference%20Digital%20Economy%2013-14%20February%202020.pdf)

Руфат Мазахир оглы БАХШАЛИЕВ

докторант Сумгаитского Государственного Университета

E-mail: rufat.bakhshaliyev@bk.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПУТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ БАНКОВСКО-КРЕДИТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В РЕГИОНАХ

Резюме

Цель исследования заключается в обеспечении эффективной организации деятельности и определение путей регулирования банковско-кредитных предприятий в регионах страны. Раскрыта сущность проблем и барьеров, замедляющих повышение эффективности банковско-кредитных предприятий в процессах регионального развития. Обоснована необходимость разработки и реализации более multifunctional механизмов в деятельности банковско-кредитных предприятий. Даны рекомендации и предложения по повышению эффективности деятельности банковско-кредитных организаций в регионах.

Метод исследования – в основном, использовались научные методы – диалектика, анализ, синтез, сравнение и обобщение. Одновременно учтены научные доводы группы ученых, изучающих проблемы развития банковско-кредитных предприятий в регионах.

Результаты исследования рассматриваются в перспективе эффективного использования полученных научно-практических материалов в процессах реализации комплексных мероприятий по улучшению банковско-кредитных предприятий в регионах

Ключевые слова: современные вызовы, банковско-кредитные предприятия, регионы, приоритеты социально-экономического развития регионов, задачи банковско-кредитных

предприятий на региональном уровне, регулирование деятельности банковско-кредитных предприятий.

Rufat Mazakhir BAKHSHALIEV

doctoral student of Sumgait State University

AZ 5008, Republic of Azerbaijan,

Sumgait, 43rd quarter

E-mail: rufat.bakhshaliyev@bk.ru

ORGANIZATION OF ACTIVITIES AND WAYS OF REGULATION OF BANKING AND CREDIT ENTERPRISES IN THE REGIONS

Summary

The purpose of the research is to ensure the effective organization of activities and determine ways to regulate banking and credit enterprises in the regions of the country. The essence of problems and barriers that slow down the increase in the efficiency of banking and credit enterprises in the processes of regional development is revealed. The need to develop and implement more multifunctional mechanisms in the activities of banking and credit enterprises is justified. Recommendations and proposals to improve the efficiency of banking and credit institutions in the regions are given.

Research methods - mainly scientific methods are used - dialectics, analysis, synthesis, comparison and generalization. At the same time, the scientific arguments of a group of scientists studying the problems of the development of banking and credit enterprises in the regions are taken into account.

The results of the research are considered in the perspective of effective use of the obtained scientific and practical materials in the processes of implementation of complex measures to improve banking and credit enterprises in the regions

Key words: modern challenges, banking and credit enterprises, regions, priorities of socio-economic development of regions, tasks of banking and credit enterprises at the regional level, regulation of activities of banking and credit enterprises.